

ALFÖLDY JENŐ (1939) Kecskemét

ALFÖLDY JENŐ

Gál Sándor: A most

AB-ART, 2016

Szokatlan címet visel Gál Sándor verseskönyve. Főnevesíti a határozószót, és fogalommal alakítja a konkrét pillanatot. A *most* az időnek az a paránya – mondhatni: atomja –, amelynek megszámlálhatatlan sokaságából összeáll az életünk. A mindennapokban persze hosszabb időegységeket, mozzanatokot jelölünk ezzel a szóval. Láttatöbb szinonimája a *pillanat*. A fogalmibb természetű *most* azt a pontoszerű, elméletileg kiterjedéstelen (dimenziótlan) időtartamot jelöli meg, amelyben a *volt* és a *lesz* találkozik. A *most* az idő relatív, egydimenziós részecskeje. Rálátást nyit az elmúlt és a következő időparányok folyamatára a múltban és a jövőben. A múlttól van tapasztalatunk, a jövőről viszont nincsen, csak elképzelésünk. A *most* az elmúlt vége és a leendő kezdete. A heideggeri *jelenváló lét* a *most*-ban (illetve a megszámlálhatatlan *most* sorozatában) érzékelhető, mégpedig szorongás formájában. Megértése a végességét tudomásul vevő ember egyedüli képessége.

A szlovákiai magyarok közösségében élő Gál Sándor verseskönyve nem a fizikai, hanem a költői-filozófiai értelemben vett *most*hoz kapcsolódva veti föl sajátos időproblémáját, a mindenkori, *illevé* bármikor *jelen pillanat* kérdését. Az emberi egzisztencia, a létező és eszmélkedő egyén az időnek való alávetettségében és a lét tudatosításának kísérleteiben viszonyul önnön mulandóságához. Aggódás tölti el, mert *tudja*: ki van szolgáltatva az időnek. Mégis a tudás, a tudatosítás az egyetlen fegyverünk. A költő múltra vonatkozó tudása, az emlékezete főként a világháborúval megrövidített gyerekkorából s a szerelem boldog óráiból emeli ki az élet ajándék pillanatait, s a hétéves korában beköszöntő rémületre gondol vissza mint sorsának meghatározó mozzanatára. 1945 táján és később is szörnyű volt magyarnak lenni Szlovákiában.

Vizsgálódásának alanya és tárgya egy és ugyanaz: az önmagában érzékelt „szubjektív idő” észlelete és maga az érzékelő. Mindkettő változó. A bergsoni *szubjektív idő* erősen eltér az objektív, mérhető időtől. A passzívan megélt időtartamok ta-

gotlanul összemosódnak az emlékezetben és közérzetében, a szorongásban. A mámor és önfelgedtség baudelaire-i percei is elevenen élnek benne akár évtizedekig, akár csak életének törései, megpróbáltatásai. Goethe Faustja egyetlen nagy pillanatban – a szerelem és az alkotás csúcspontjain – keresi az intenzíven élő ember beteljesedését. Gál Sándor a Kierkegaard-ral kezdődő egzisztencialista filozófiákra emlékeztetően a gondban, aggódásban, félelemben éli meg és gondolja végig költői látomásaiban az időről alkotott képzeletét. Költészetének egyik legfőbb tényezője és értéke a víziók földidéző ereje, félelmetes és – jóval ritkábban – idilli megjelenítése. A tapasztalat és az intuíció felől halad a megértés, kételkedés, megértés felé. A háromrészes kötet számozott versei gondolati szerkezetbe rendeződnek. A költői alkotás szerény győzelmet, de győzelmet arat a parttalan és tagolatlan, minden nappal közelebb halál nyomasztó tudatával szemben. Az öregedés vigasza a fájdalom csökkenő intenzitásában rejlik. Ám a belenyugvás nihillel fenyeget. Ez ellen a semmi ellen veszi föl a harcot a költő. Fölszítja emlékeit, látomásokká növeszti őket, s így jut el a művészi katarziszig. Az alkotás akkor is magában hordozza önnön jutalmát, ha a lelki gyötrellem van benne túlsúlyban.

Költőnk nem csak a tudomásulvételre használja intellektusát a világról alkotott képében. Harcot folytat a föltételezett Teremtővel, és súlyos lét-kritikát mond. Szembeszáll a teremtés – s benne különösen az emberi létezés – tökéletlenségével. Kritikája morális természetű. Igazságtalannak tartja az érdem hiábavalóságát és a gonoszság hatékonyságát. Kevesli azt az állapotot, amely értelmet ad a *most*nak, még inkább azt, aminek köze lehet az emberiség által megálmodott örökkévalósághoz. Ez nem azonos Istennel és a keresztényi tanításban hirdetett üdvözléssel. A háromrészes kötet legkeserűbb képsoraként olvastam a második rész III. versét. „Istenről álmodtam [...] s a seregek ura ott ült a földön / egyedül társtalanul / borzasan anyaszült meztelenül [...] / nyomorult volt szenvedő.” Ennél is mellbevágóbb, hogy „mintha

kegyelemért / könyörgött volna / hogy *bocsássam meg / minden ellenünk elkövetett vétékét* [a költő kiemelése] / de az is lehet / hogy káromkodott". Másutt az ember és az Isten közötti közvetítésre rendelt Krisztus keresztfája az időtől kikezdve korhadzik. Megcsúfolódik az örök kegyelem és megtisztulás jelképe. A föltámadás még több roszzat ígér, mint a megszületés. A halottak, a lángolva zuhanó repülőgépek és a kilótt tankok szörnyű látványt nyújtottak a kisgyerekeknek a világháborúban, de még szörnyűbb lenne, ha egyszer újjászületnénk. Az, hogy halandónak születtünk, még mindig nem olyan félelmetes, mint a keresztény és más vallásokban elképzelt föltámadás.

Csodálkozva veszi észre az olvasó, hogy a súlyos gondolatok és rémlátomások ellenére milyen sok szépséget tartalmaznak ezek a versek. A természeti képek megmutatják a kozmosz kegyetlen nagyvonalúságát, de fölséges szépségét is. Gál Sándor különös érzékletességgel merül el a természet apró szépségeiben és az élet intimitásaiiban, a virágok látványában, az égbolt színváltozásaiban, a vizek áradásában, jéggé dermedésében, a holtakat takaró havas, jeges tájak halálos csöndjében és a valaha megélt szerelemben. A látomások középpontjában mindig a *most* fogalma a szervező mag: a lét-idő megragadható, jóllehet gyorsan illanó töredéke. Jellemző ez a versrészlet: „a hajnal-szülte orgonák / bordó illata szerteárad / tűnődő neszezés köszönti / az égi óceán csilláma / a valóság kétszárnyú kapuján / kiragyog a töredék-pillanat / s benne a csend is”. Az egykori „megvasalt kocsikerekek / [...] a történelem idáig érő terheit / magukkal görgetik” – a *most* mindig a folyamatból kiragadva kapja meg jelentőségét. A kierkegaard-i és heideggeri szorongás, félelem nem csupán általában nyomasztja az egyént. Meghatározott okai vannak a költő rossz közérzetének: „s múltunk morajló romjai / átváltoznak temetők-ké / a jelöletlen sírok fölött / megremegnek az orgonavirágok / áttetsző kelyhei / és bordó illatuk beborítja / az emlékezet belső tereit” – ezek konkrét tapasztalatok. Az orgonák hervadása a mulékony élet, a temetők a kö-

zelgő halál párhuzamai, s ez határozza meg életérzését.

Számos szerző eljutott már addig a gondolatig, hogy a teremtő alaposan elrontotta teremtményeit, különösen az emberi lényt. A *Biblia* számos motívuma megjelenik a versekben, de mintegy a visszajukra fordítva, a teremtés értelmetlenségének jeleként. A költő, nagy gonddal létrehozott költői művének végére jutva, a katarzis élményében részesíti önmagát és olvasóját. Legfőbb eszköze az intuíció, amely a szemlélet felől ugrásszerűen halad az igazság, az önismeret felé. A „TE KI VAGY” megértése kárpótol a teremtésről alkotott, kíméletlen véleményért. A nyelvben szunnyadó energiákat fölszabadítván mintegy leképezi verseiben a világban uralkodó, kegyetlen törvényszerűségeket.

Költői problematikája mögött, gondolom, azon elvileg bárkinél bekövetkező élettény áll, hogy öregszik. Gyakori szava a *halál*. A természet nem túl irgalmas az emberi lényvel. Úgy alkotta meg, hogy mire megérti létének értelmét, addigra el is veszíti saját létét. Ám amikor érezhetően csökken az élet-erőnk, addigra veszténivalónkat is magunk mögött hagyjuk, s túróbbek leszünk, mint valaha. A szorongást, a gondot és a félelmet túlnőheti a tudatosítás, és az életérzésben összeáll az egyén és az emberiség egysége, s ha a költő helyesen használta föl kreatív képességét, nem élt hiába: olvasóinak hasznára lehet. (Ma indokolt föltételes módban beszélni a versolvasókról.) Ez a másokért való cselekvés értelmet ad életének, mert kollektív lények vagyunk, ez a legbecsesebb öröksége, amelyet elődeitől és kortársi mestereitől kapott.

A Gál Sándor verseiből kiolvasható életfilozófiáról beszélek, arról, ami a jó költőket mindig is izgatta. Gondolatisága oly sokat merít a filozófiákból – vagy költői szeizmográfiája olyan közel áll a filozófiákhoz –, hogy mindenképp megilleti őt az *intellektuális költőnek* a versírók többségétől megkülönböztető minősítése. Örülök, hogy – ha késve is – megismerhettem ezt a látomásokban megnyilvánuló, mély gondolatiságot Gál Sándor költészetében.

